

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Важливим чинником розвитку економіки України є розвиток та підвищення ефективності функціонування підприємств. Тому для забезпечення належного рівня економічної діяльності треба на державному рівні розробляти концепції та стратегії підтримки вітчизняних виробничих підприємств. Одним із способів такої підтримки є створення клімату для залучення іноземних інвестицій, які вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1]. З урахуванням проголошеного Президентом України курсу на розбудову інвестиційно-інноваційної моделі економіки України обрана для дослідження тема є надзвичайно актуальною та своєчасною.

Аналіз останніх досліджень. Ще у ХХ ст. багатьох вчених цікавило питання про розподіл прямих іноземних інвестицій (далі ПІІ). Були розроблені концепції, за допомогою яких, вчені намагалися пояснити причини здійснення прямих капіталовкладень, особливості їх розміщення та наслідки для економіки. Перші роботи (дослідження вчених США Л. Метцлера і Ф. Махлуп) з'явилися в 40-і рр. До числа найбільш відомих перших концепцій розміщення іноземних капіталовкладень відносяться теорія коефіцієнтів рентабельності інвестицій (Дж. Попкін і Дж. В. Дж. Стівенс) і теорія портфельних інвестицій (Х. Марковіц, Дж. Тобін та ін.). Перша теорія стверджувала, що капітали йдуть з країн з низькою оборотністю інвестицій в підприємства країн з їх високою оборотністю, а друга говорила про мінімізацію ризику шляхом розподілу ПІІ по різних країнах. Ці положення спірні і описують, як правило, лише обмежений ряд випадків здійснення ПІІ. У 1965 р. з'явилася теорія життєвого циклу товару, використана в 1966 р. Р. Верноном для пояснення ПІІ та розвинута в роботах інших вчених. На прикладах американських ТНК стверджувалося, що на різних стадіях життєвого циклу товару вигідно виробляти в різних умовах. Наприклад, на стадії стандартизованого серійного або масового виробництва часто виявляється доцільним переносити випуск товару до країн з дешевою робочою силою. Емпіричні дослідження ряду вчених підтвердили теорію лише по відношенню до частини ПІІ підприємств США, ФРН і Великобританії з їх високоінноваційними виробництвами і укороченими продуктово-виробничими циклами [2]. Як видно з вищенаведеного, здебільшого наукові дослідження присвячено вивченню доходності інвестицій та методів їх розподілу. Але для України так і залишається не розв'язаним питання створення цілісної теорії розміщення ПІІ на підприємствах, яка б включала принципи та механізми залучення іноземних інвестицій з найбільшою ефективністю для вітчизняних підприємств без втрати права власності на нематеріальні активи.

Постановка завдання. Тому завданням даної роботи є вивчення стану питання щодо залучення іноземних інвестицій в Україну та економічне обґрунтування доцільності використання механізмів розподілу іноземних інвестицій між виробничим підприємства у межах галузі та між підрозділами у межах єдиного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Економіка України за своїми властивостями дуже схожа до економіки Китаю, який сьогодні стрімко розвивається. Розглянемо вплив іноземних інвестицій на економіку підприємства та економіку країни на прикладі Китаю. Важливою складовою частиною політики зовнішньої відкритості Китаю є залучення в країну ПІІ, які розглядаються в якості досить ефективного способу отримання зарубіжних фінансових засобів, технологій, нових форм і методів управління. Якщо на початкових етапах проголошеного тридцять років тому курсу на модернізацію та реформи, іноземні

капіталовкладення мали для КНР допоміжне значення і використовувалися в експериментальному порядку, то до теперішнього часу їх роль істотно зросла. Діяльність підприємств за участю іноземного капіталу сприяє підтримці високої економічної динаміки КНР, технічному оновленню промисловості, створення робочих місць, розвитку експортної бази країни і підвищенню розміру податкових надходжень до державного бюджету. Особливо слід відзначити те значення, яке прямі іноземні інвестиції в останнє десятиліття стали мати для вирішення проблеми зайнятості в такій багатонаселеній країні як Китай. Уряд КНР традиційно приділяє підвищену увагу питанню працевлаштування населення, що пов'язане як з необхідністю пошуку роботи для молоді, яка вступає в працездатний вік, так і для величезної маси населення, що залишає село. Велике значення в цьому відношенні надається підприємствам з участю іноземного капіталу. У 1985 році на таких підприємствах було зайнято близько 60 тис. чоловік [3]. Але вже до 2011 року кількість зайнятих зросла до 45 млн, тобто більш ніж у 700 разів[5].

В даний час в Китаї зареєстровано більше 400 тис. підприємств з іноземними інвестиціями [4]. Незважаючи на те, що сьогодні інвестиційний клімат Китаю вже далеко не такий сприятливий для іноземного капіталу, як це було 5-10 років тому, число іноземних компаній в Китаї неухильно зростає. Про це свідчать дані Міністерства комерції, що в січні 2011 року в Китаї було затверджено створення 2243 нових підприємств на основі іноземного капіталу, зростання проти показника в аналогічному періоді попереднього року склало 20,2% [6]. За підсумками 2010 року обсяг ПІІ в Китай досяг \$ 105,7 млрд, ця сума на 17,4% перевищує аналогічний показник 2009 року і є рекордною [7]. До теперішнього часу на території Китаю розмістили свої виробництва такі великі корпорації США, як General Motors, Westinghouse electric, IBM, Sykorsky, Hewlett-Packard та ін. [3]. Слід відзначити, що за допомогою залучення іноземних інвестицій підприємства Китая досягли такого рівня розвитку, що тепер вони почали поступово відмовлятися від виробництва дешевих виробів та перекваліфіковуватися на виробництво більш якісних та інноваційних товарів.

Таким чином, на прикладі Китаю ми бачимо, який позитивний ефект для економіки країни дає залучення іноземних інвестицій в підприємства. Але не дивлячись на це, існують і деякі негативні наслідки впливу іноземних інвестицій. По-перше, іноземними інвестиціями витісняються капіталовкладення внутрішніх інвесторів, а місцеві підприємства замінюються більш конкурентноспроможними зарубіжними. Тобто місцеві підприємства просто не мають можливості розвиватися, рости, пробиватися на світовий ринок. Але, можна сказати, що цей ефект далеко неоднозначний, тому що іноземні інвестиції можуть сприяти розвитку національних підприємств за рахунок зростання продуктивності праці, зовнішнього ефекту від передачі технології, що є одним з позитивних впливів іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни. По-друге, через вторгнення іноземного капіталу та іноземних підприємств експорт та імпорту продукції приймаючої країни може істотно знизитися, тому що випереджаючи за якістю продукцію місцевих підприємств продукція іноземних інвесторів є більш прийнятною для зовнішніх ринків. У свою чергу у зв'язку з випуском продукції іноземних інвесторів відпадає необхідність в імпорті продукції даного виду приймаючою країною. Таким чином, не дивлячись на деякі недоліки, вплив іноземних інвестицій на економічний стан підприємств та загалом на економіку країни можна розцінювати як позитивний.

Для подальшого позитивного економічного розвитку Україна також потребує залучення іноземного капіталу. Згідно даним Державного комітету статистики України на підприємствах вже здійснюються деякі надходження іноземних інвестицій. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 січня 2011 р. склав 44708,0 млн. дол., що на 11,6% більше обсягу інвестицій на початок 2010 р. Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. У десятку основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр - 9914,6 млн. дол., Німеччина - 7076,9 млн. дол., Нідерланди - 4707,8 млн. дол., Російська Федерація - 3402,8 млн. дол., Австрія -

2658,2 млн. дол., Франція - 2367,1 млн. дол., Сполучене Королівство - 2298,8 млн. дол., Швеція - 1729,9 млн. дол., Віргінські Острови, Британські - 1460,8 млн. дол. і Сполучені Штати Америки - 1192,4 млн. дол.

На підприємствах промисловості зосереджено 14042,6 млн. дол. (31,4% загального обсягу прямих інвестицій в Україні), в т.ч. переробної – 12488,1 млн. дол. і добувної - 1207,7 млн. дол. У фінансових установах акумульовано 15059,5 млн. дол. (33,7%) прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого користування - 4764,5 млн. дол. (10,7%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям, - 4754,1 млн. дол. (10,6%).

Загальний обсяг іноземних інвестицій в економіку України за 2010 р. склав 5986,0 млн. дол., що на 6,2% більше, ніж у 2009 р. - 5634,6 млн. дол. З країн ЄС надійшло 4605,8 млн. дол. (76,9% загального обсягу), з країн СНД – 849,2 млн. дол. (14,2%), з інших країн світу - 531,0 млн. дол. (8,9 %). У той же час капітал нерезидентів зменшився на 809,7 млн. дол. [8].

Тобто згідно вище приведеним статистичним даним можна зробити висновок, що іноземні інвестори все ж таки цікавляться нашою країною як потенційним партнером. Також те, що обсяг іноземних інвестицій з кожним роком зростає можна побачити з рис 1.

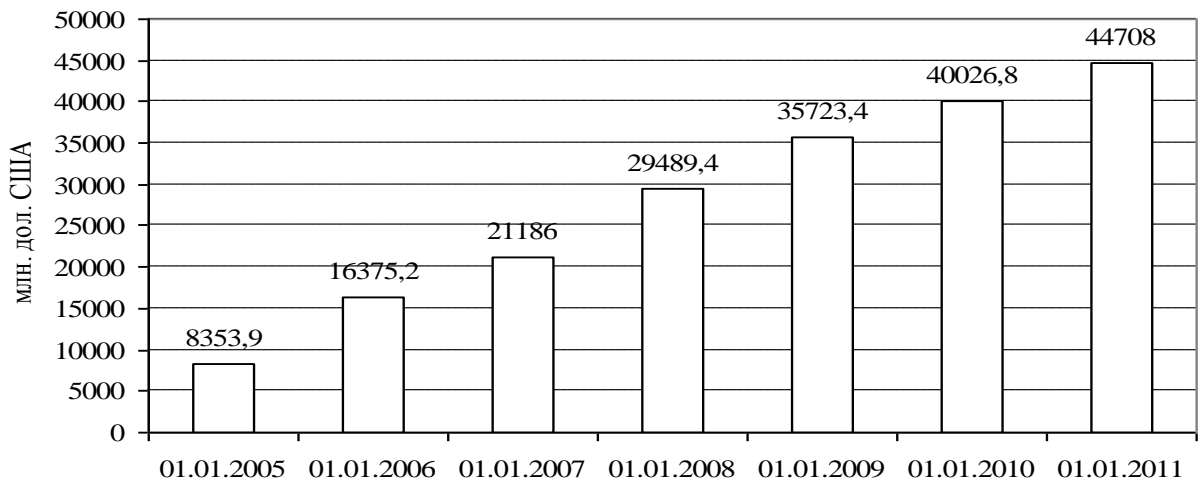

Рис. 1 Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну

І це цілком виправдано, тому що Україна володіє величезним потенціалом природних і людських ресурсів, що є пріоритетним для світових ТНК, яким для збільшення своїх капіталів необхідно шукати нові ринки збуту своїх товарів. Також наша країна має такі перспективні галузі як гірничодобувна промисловість, сільське господарство, хімічна промисловість, металургія та ін. Виходячи с цього постає питання: чому ж тоді обсяг іноземних інвестицій зростає так надзвичайно повільно? Чому іноземні інвестори з такою обережністю співпрацюють з нашою країною? Можна виділити кілька основних причин такого становища: політична нестабільність, інфляція, громіздке й недосконале законодавство і таку саму систему оподаткування, діюча в країні бюрократія та корупція.

Окремо розглянемо законодавче регулювання інвестиційної діяльності та зміни в законі, які відбувалися протягом певного проміжку часу. Правове регулювання засад інвестиційної діяльності в Україні здійснюється Законом України «Про інвестиційну діяльність». Він визначає основні принципи інвестиційної політики, визначає об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності, встановлює гарантії інвестиційної діяльності в Україні загалом. Що стосується спеціальних законодавчих актів у сфері правового регулювання

іноземних інвестицій, то першим законом у цій галузі був прийнятий ще в 1991 р. Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні». Закон, по суті, був декларацією, містив лише загальні аспекти щодо захисту та гарантування іноземних інвестицій, не відповідав вимогам свого часу, у зв'язку із чим виникла потреба вдосконалення існуючого законодавства в цій сфері. Так, у 1992–1993 рр. Верховна Рада прийняла конче важливі законодавчі акти, які обумовили значне збільшення обсягів надходження іноземних інвестицій в економіку України впродовж наступних 3-4 років – закони України «Про іноземні інвестиції», «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій» та декрет КМ України «Про режим іноземного інвестування». Зазначені законодавчі акти справили позитивне враження, позаяк вони встановили преференційний режим для іноземних інвестицій та надали право підприємствам із іноземними інвестиціями на отримання податкових пільг у випадку здійснення іноземних інвестицій у певному, встановленому законодавством, розмірі. Податкові пільги, насамперед, стосувались звільнення від сплати податку на прибуток упродовж певного, визначеного законодавчими актами, часу. У 1996 р. набув чинності Закон України «Про режим іноземного інвестування», яким були скасовані зазначені законодавчі акти, і, відповідно, положення щодо надання відповідних пільг, хоча іноземним інвесторам, які на той момент вже працювали в Україні в преференційному режимі, гарантувалося залишення цих пільг. Однак у 2000 р. із прийняттям Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» зазначені пільги скасовані, іноземним інвесторам надано рівний із внутрішніми інвесторами національний режим інвестування. Фактично із прийняттям нового Закону іноземні інвестори були позбавлені пільг, що надавали скасовані законодавчі акти [9].

Після змін, які були внесені 23.12.2010 у Податковий кодекс, підприємства України не стали набагато більш привабливими для іноземних інвесторів. Як стверджується у статті [10] українська влада запровадила у Податковому кодексі декілька суттєвих обмежень для підприємств, що негативно вплинуть на іноземних інвесторів в Україні. Серед таких обмежень:

- заборона підприємствам, крім тих, що здійснюють діяльність у сфері інформаційних технологій, включати до складу витрат у податковому обліку вартість товарів, робіт та послуг, отриманих від фізичних осіб - підприємців, які є платниками єдиного податку;

- обмеження щодо віднесення до складу витрат платежів роялті, а також оплати консалтингових, рекламних, маркетингових та інжинірингових послуг, що підлягають сплаті нерезидентам, якщо такі нерезиденти не мають постійних представництв на території України та не сплачують податки з таких доходів в Україні;

- відсутність витрат з просування товарів, робіт, послуг та торгових марок у переліку витрат у податковому обліку. Хоча цей перелік не є вичерпним, відсутність чітких вказівок щодо віднесення вартості таких послуг до витрат у Податковому кодексі може призвести до податкових суперечок;

- позбавлення новостворених підприємств права на податковий кредит на початку їхньої діяльності. Нові підприємства, які інвестують, наприклад, у виробничі об'єкти, не визнаються платниками ПДВ до моменту першої реалізації та, таким чином, не в змозі відшкодувати ПДВ, сплачений за будівельні роботи, придбання обладнання тощо.

Слід, однак, підкреслити, що на тлі всіх цих негативних подій іноземним інвесторам все ж таки було залишено певні переваги перед внутрішніми. Ті кошти, які інвестор вкладає в розвиток власного виробництва, у підвищення його енергоефективності тепер не обкладаються податком на прибуток. Також ряд пріоритетних галузей на кілька років взагалі звільнені від податку на прибуток. Як приклад кроків назустріч інвесторам, він також навів зміни в законодавстві про будівництво. Була скорочена кількість процедур при отриманні дозволів на будівництво та введення в експлуатацію об'єкта. До останнього

часу для того, щоб побудувати який-небудь об'єкт, необхідно було отримати 93 дозволи. Новим законом кількість дозволів скорочено до 23-х [11].

Висновок. Проведений аналіз впливу іноземних інвестицій на економіку підприємств та загалом на економіку України показав, що для подальшого стабільного технологічного та економічного розвитку, створення робочих місць, розвитку експортової бази країни та низки інших факторів уряду України вкрай необхідно працювати над залученням іноземних інвестицій. Для цього, насамперед, потрібно створити сприятливий економічний та політичний клімат для потенційних інвесторів: запровадити систему пільг в окремих галузях і регіонах, створити стабільну та менш суперечливу законодавчу базу, знизити податковий тягар та спростити структуру податків, а найголовніше – почати боротьбу з корупцією. Ще однією умовою, без якої важко активізувати інвестиційну діяльність, є створення відповідного рівня прибутковості вкладень як у підприємство в цілому, так і для іноземного інвестора зокрема. Це можна здійснити за рахунок структурної перебудови економіки через механізм залучення іноземних інвестицій під наукомісткі технології.

Слід відзначити, що дане дослідження має перспективи у напрямі розробки та удосконалення існуючої бази механізмів підтримки іноземних інвесторів в Україні, особливо щодо вітчизняних інноваційних проєктів

Анотація

Дослідження присвячено актуальній проблемі залучення іноземних інвестицій на підприємства України. Проаналізовано стан питання щодо законодавства у цій галузі, вивчено механізми залучення іноземних інвестицій на прикладі економіки Китаю. Зроблено висновки та рекомендації щодо удосконалення регулювання процесів створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні.

Ключові слова: підприємство, іноземні інвестиції.

Аннотация

Исследование посвящено актуальной проблеме привлечения иностранных инвестиций на предприятия Украины. Проанализировано состояние вопроса по поводу законодательства в этой отрасли, изучены механизмы привлечения иностранных инвестиций на примере экономики Китая. Сделаны выводы и представлены рекомендации по усовершенствованию регулирования процессов создания благоприятного инвестиционного климата в Украине.

Ключевые слова: предприятие, иностранные инвестиции

Summary

The issues of foreign investmtns attracting to Ukrainian enterprises are investigated. The critical analysis of legislation in this field is made. Also special instruments for foreign investments attracting in China are searched. Conclusions and recommendations are made as for creating effective investments climat in Ukraine.

Key words: enterprise, foreign investments

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про іноземні інвестиції» від 19.03.1996 № 93/96-ВР.
2. Теории и концепции внешней торговли и размещения прямых иностранных инвестиций // [Електронний ресурс] URL: <http://www.jourclub.ru/17/756/>.
3. А.В. Любомудров. Прямые иностранные инвестиции в экономику Китая // [Електронний ресурс] URL: <http://www.finanal.ru/002/pryamyje-inostrannye-investitsii-v-ekonomiku-kitaya>.

4. [Китайские предприятия с иностранными инвестициями](http://www.china-global.com/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=8&lang=ru) // [Електронний ресурс] URL: http://www.china-global.com/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=8&lang=ru.
5. Прямые иностранные инвестиции в Китай за последние 5 лет достигнут \$420 млрд. // [Електронний ресурс] URL: <http://www.rosbalt.ru/2010/11/11/788925.html>.
6. Китай привлекает иностранные инвестиции, обращая одинаковое внимание на их количество и качество // [Електронний ресурс] URL: <http://russia.mofcom.gov.cn/aarticle/counselorsreport/201102/20110207411223.html>.
7. Китай привлек рекордный объем иностранных инвестиций в 2010 году // [Електронний ресурс] URL: <http://fintimes.km.ru/mirovaya-ekonomika/ekonomika-kitaya/14867>.
8. Дані державного комітету статистики України // [Електронний ресурс] URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Іноземні інвестиції в Україні – законодавче регулювання // [Електронний ресурс] URL: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1111/>.
10. Україна: у новий рік із принципово новим Податковим кодексом // [Електронний ресурс] URL: http://www.pwc.com/ua/uk/publications/assets/Tax_Code_Ukr.pdf.
11. Ключев розповів про привабливі сторони України для іноземних інвесторів // [Електронний ресурс] URL: http://www.newsmore.net/show/biznes/11302-kljuev_rozpoviv_pro_privablivy_storoni_ukrayini_dlja_inozemnih_investoriv_24.01.2011.